

УДК 008

Agnieszka Kaźmierczak**MIASTO JAKO FENOMEN KULTUROWY
NA PRZYKŁADZIE GDAŃSKA****Казьмерчак А.****МІСТО ЯК КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН
НА ПРИКЛАДІ ГДАНСЬКА**

Стаття присвячена культурологічному аналізу феномену міста на прикладі Гданська. Авторка стверджує, що місто перевищує будь-які класифікації чи дефініції, воно є одночасно матеріальною структурою та поетичним знаком, тлом подій і самостійним героєм, спостерігачем чи творцем. Містичний, ілюзорний, символічний простір проникає непроясненим чином в матеріальний світ і з'єднується із повсякденною реальністю.

Ключові слова: місто, Гданськ, феномен, культура, матеріальна структура, поетичний знак.

Kaźmierczak A.**CITY AS CULTURAL PHENOMENON
ON THE CASE OF GDANSK**

The article is devoted to the analysis of phenomenon of city on the case of Gdansk. Author states that the city goes beyond any classifications and definitions. It is both material structure and poetic sign, background events and independent character, an observer or creator. The mystical, illusory, symbolic space inexplicably enters into the material world and connects to everyday reality

Key words: city, Gdansk, phenomenon, culture, material structure, poetic sign.

Казьмерчак А.**ГОРОД КАК КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН
НА ПРИМЕРЕ ГДАНСКА**

Стаття посвящена культурологическому анализу феномена города на примере Гданска. Автор утверждает, что город выходит за

рамки любых классификаций и дефиниций, он является одновременно материальной структурой и поэтическим знаком, фоном событий и самостоятельным героем, наблюдателем либо создателем. Мистическое, иллюзорное, символическое пространство проникает необъяснимым образом в материальный мир и соединяется с повседневной реальностью

Ключевые слова: *город, Гданск, феномен, культура, материальная структура, поэтический знак.*

Rozwój gospodarczy stymuluje wzrost procesów urbanizacyjnych na świecie. W krajach rozwiniętych odchodzi się od dochodów z rolnictwa oraz przemysłu na rzecz dochodów z usług. To miasto staje się miejscem, gdzie tworzy się struktura społeczna – tutaj się pracuje, mieszka, kontaktuje z innymi ludźmi, wychowuje dzieci oraz uczestniczy w wydarzeniach kulturalnych. Jest miejsce, gdzie człowiek może zaspokoić wszystkie swoje potrzeby – duchowe, materialne oraz egzystencjalne. Można wręcz je nazwać fenomenem kultury. Przykładem takiego miasta z całą pewnością jest Gdańsk. Odpowiada on swoją strukturą, historią oraz «zapleczem kulturowym» potrzebom ludzi go zamieszkującego.

Aby opisać to zjawisko w artykule opisane zostanie samo pojęcie miasta – jego definicje, typologie oraz zakres. Następnie przedstawione zostanie jednostka, jako mieszkaniec metropolii. W kolejnej części przeanalizowane zostaną punkty «kulturotwórcze» w Gdańsku. Będzie to jedynie wybór subiektywny tych wydarzeń, który dla autora wydają się najbardziej reprezentacyjne. W podsumowaniu postaram odpowiedzieć na pytanie jak wygląda miasto jako fenomen kultury?

Historia miasta

Przewiduje się, że pierwsze miasta pojawiły się na początku przedceramicznej fazy neolitu (przełom XI/X do VIII tysiąclecia przed Chrystusem)¹. Początkowo miasto składało się z paru domów, które tworzyły zwartą grupę. Następnie w procesie przekształceń osady te separowały się od środowiska zewnętrznego poprzez płoty, zasieki lub ogrodzenie. Separacja tego rodzaju pozwalała na ochronę mieszkańców przed niebezpiecznymi zwierzętami, wpływami środowiska, jak również innymi grupami ludzkimi.

---

¹ Neolit przedceramiczny oznacza, że pojawiają się elementy gospodarki wytwórczej, w tym prymitywne rzemiosło, rolnictwo i hodowla zwierząt, ale bez wytworów ceramicznych.

Wraz z rozwojem ludzkości obraz miasta ulegał zmianie. Pierwsze miasta powstawały z potrzeby chwili – jako rybackie lub wydobywcze. Skupiały w swoim obszarze zabudowania gospodarcze, domy prywatne (często zajmowały ten sam obszar) oraz zabudowania publiczne np. świątynie. Charakterystyczne dla tego rodzaju miast

W średniowieczu powstało tzw. miasto feudalne. Charakteryzowało się ono zajmowaniem bardzo małej przestrzeni. Budowane były według określonego planu. W centrum miasta znajdował się ratusz lub świątynia.

Początki Gdańska to okres IX wieku. Wtedy na terenach dzisiejszego miasta rozwijał się ośrodek rolniczo-rybacko-rzemieślniczy. Ślady istnienia osadnictwa na tym terenie sięgają młodszej epoki kamiennej (2500-1700 p.n.e.), a znaleziska archeologiczne zaświadczać istnieniu kultury łużyckiej, kultury ludności prasłowiańskiej i okresu rzymskiego. Tu brał swój początek tzw. «bursztynowy szlak». Około 975 roku nad rzeką Motławą z inicjatywy Mieszka I, wybudowano więc gród z portem. Nazwę miasta uwieczniono zapisem w rzymskim «Żywocie Św. Wojciecha» jako Gyddanyzc.

Współczesny Gdańsk to nowoczesna, europejska metropolia, gospodarka oparta na wiedzy, prężnie rozwijające się centrum kultury, nauki, rozrywki i sportu, atrakcyjna destynacja turystyczna. Jako miejsce narodzin Solidarności staje się centrum debaty o współczesnym świecie, jako Światowa Stolica Bursztynu pobudza wyobraźnię projektantów mody i designerów, jako miasto wolności inspirowa artystów, jako centrum ICT przyciąga to, co najbardziej innowacyjne we współczesnej gospodarce, jako tętniące życiem nadmorskie miasto z bogatą historią przyciąga rzesze turystów z całego świata.

Definicja miasta

Należy sobie w tym miejscu zadać pytanie czym jest miasto? Park pisał, że «miasto jest czymś więcej niżli aglomeracją jednostek wyposażonych w dobra komunalne, takie jak: ulice, nieruchomości, oświetlenie elektryczne, tramwaje, telefony itd. Miasto jest także czymś więcej niżli prostą konstelacją instytucji i aparatów administracyjnych: trybunałów, szpitali, szkół, posterunków policji oraz urzędów wszelkiego rodzaju. Miasto jest stanem ducha, zespołem zwyczajów i tradycji, postaw i sentymentów, nieodłącznie powiązanych z tymi zwyczajami i transmitowanych przez tradycję. Inaczej mówiąc, miasto jest produktem natury, zwłaszcza zaś natury ludzkiej» [5, s.19]. Inną definicję miasta podaje Burgesa. Według niego «miasto jest układem stref koncentrycznych zaaranżowanych jedna w drugiej i posiadających wspólną i najważniejszą

w mieście dzielnicę biznesu (loop). Strefa I to w istocie główny ośrodek administracyjno-handlowy miasta. Strefę II określa się mianem strefy przejściowej, albowiem w rezultacie przestrzennej ekspansji dzielnicy centralnej następuje wypieranie dotychczasowych jej użytkowników, zwłaszcza ludności robotniczej. Udaje się ona do strefy III po to, by zachować najmniejszy dystans przestrzenny między mieszkaniem a miejscem pracy. Strefa IV obejmuje luksusowe rezydencje elit miejskich. Natomiast w strefie V osiedlają się migranci świeżej daty i ludzie nie w pełni włączeni jeszcze w obieg miejski (...)[Definicja przytoczona za B. Jałowiecki, M.S. Szczepański, op. cit., s. 19–20.]. Paszkowski w swojej definicji miasta stara się podsumować to pojęcie. W jego książce *Miasto idealne. W perspektywie europejskiej i jego związku z urbanistyką współczesną* pisze miasto jest tworem przestrzenno-społecznym o wysokiej złożoności, powstałym w określonych warunkach politycznych, społecznych i ekonomicznych, w konkretnej przestrzeni. Miasto to przestrzeń zurbanizowana, która była tworzona w sposób nierównomierny w czasie, na określonej przestrzeni, ulegając procesom rozwoju, przekształceń i degradacji. Miasto stanowi wyraz przestrzenny zrealizowanych idei i podjętych decyzji w zakresie urbanistycznym i społecznym. Miasto jest odzwierciedleniem działania sił rynkowych w czasie i przestrzeni, w której zapisane są zarówno okresy gospodarczego wzrostu, jak i kryzysów gospodarczych i politycznych. Miasto jako przestrzeń społeczno-kulturowa jest miejscem idealne miasto. Interpretacja pojęcia «miasto idealne» wymiany myśli i rozwoju cywilizacyjnego, odzwierciedlającym dążenia, aspiracje i kulturę jego mieszkańców» [6, 17-18].

Zamiast podsumowania

«Miasto to paradoks. Czy miasto istniejące wewnątrz tekstu, wpisane w jego strukturę, będące jego nierozzerwalną częścią, w dalszym ciągu jest odbiciem rzeczywistego miasta, czy może zyskuje już własną tożsamość? Czy patrząc na płótno przedstawiające pozornie znajomą przestrzeń miejską, mimo woli nie staramy się dostrzec niezgodności i różnic, zdemaskować prawdziwej natury miasta? Owa niejednoznaczność czyniła przez wieki z pojęcia miasta, i czyni wszak nadal, niewyczerpane źródło artystycznych fascynacji. Miasto wymyka się klasyfikacjom i definicjom, jest równocześnie strukturą materialną i poetyckim znakiem, tłem wydarzeń i samodzielnym bohaterem, obserwatorem oraz twórcą. Przestrzeń mityczna, fikcyjna, symboliczna przenika się w niewyjaśniony sposób z materialną powłoką, najbardziej codzienną

z rzeczywistości. Miasto nigdy nie śpi: jest w nieustającym ruchu, rozmazuje swoje kontury, modyfikuje założenia, nie pozwala się ogarnąć, zamknąć w encyklopedycznym haśle, kipi znaczeniami, wydarzeniami, kolorami, zapachami, kształtami. Trudno mówić, że miasto istnieje raz na zawsze, skoro istnieje tylko jego obraz, prywatny obraz każdego z nas, kiedy o mieście myślimy, o mieście wspominamy, na miasto się powołujemy. Czy miasto jest zatem sumą tych wszystkich obrazów? Z całą pewnością jest niegasnącą zachętą do tworzenia kolejnych» [7, s. 5].

Bibliografia:

1. Historia Gdańska. Edmund Cieślak (red. nauk.). T. I–III. Gdańsk : Wydawnictwo Morskie, 1978–1993. Teresa Grzybkowska : Gdańsk. Wrocław : Wydawnictwo Dolnośląskie, 2000.
2. Zofia Jakrzewska-Śnieżko, Jan Forkiewicz : Przewodnik po starym Gdańsku. Gdańsk: PPU El-graf, 1991. Lech Krzyżanowski : Piękny stary Gdańsk : Zabytki sztuki i kultury Polski północnej. Poznań : Oficyna Excalibur, 1993.
3. Jan Kucharski : Dawny Gdańsk. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1990.
4. Paul Simson : Geschichte der Stadt Danzig, 2009.
5. R. E. Park, The City : Suggestions for the Investigation of Human Behavior in an Urban Environment, «The American Journal of Sociology» 1915, vol. 20, za : B. Jałowiecki, M. S. Szczepański, Miasto i przestrzeń w perspektywie socjologicznej, Wydawnictwo Naukowe Scholar. – Warszawa, 2002.
6. Paszkowski Z., Miasto idealne. W perspektywie europejskiej i jego związku z urbanistyką współczesną. – Kraków, 2011.
7. Oblicza miasta, pod red. E. Andruszko, J. Kornauhzer. – Kraków, 2012.